

Вадим БОБЕЛО,

orcid.org/0009-0006-5249-0322

викладач кафедри філософії та суспільних наук

Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова

(Вінниця, Україна) drevlianin83@gmail.com

МЕХАНІЗМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Ескалація російської збройної агресії проти України актуалізує дослідження національної пам'яті як ключового чинника суспільної консолідації та формування стійкої національної ідентичності в екзистенційних умовах війни. У сучасному гуманітарному дискурсі зростає потреба в науковому осмисленні механізмів трансгенера- тивної передачі колективних травм, конфліктних моделей пам'яті та інструментів мнемонічної безпеки.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі ролі національної пам'яті у зміцненні української ідентич- ності, визначенні її трансформацій під впливом воєнних подій 2022-2026 років та обґрунтуванні засад державної політики пам'яті для забезпечення національної стійкості. Методи. У роботі застосовано системний, істори- ко-генетичний, порівняльний та дискурс-аналітичний підходи, що дозволили дослідити взаємозв'язок колектив- ної пам'яті, ідентичності та інституційної стійкості. Використано структурно-функціональний аналіз для вивчення механізмів мобілізаційного потенціалу ресентименту та порівняльний метод для зіставлення різних моделей історичної пам'яті.

Результати. Визначено, що національна пам'ять в умовах війни трансформується з пасивного сховища мину- лого на активний ресурс спротиву, консолідації та самоорганізації суспільства. Доведено, що переосмислен- ня колективних травм (Голодомор, сталінські репресії, воєнні злочини 2022-2026 рр.) через героїчні наративи посилює національну гордість, зменшує міграційні настрої та зміцнює відчуття приналежності. Виявлено, що ресентимент в українському контексті набуває конструктивного мобілізаційного значення, трансформуючись у колективну енергію волонтерства, підтримки ЗСУ та прагнення відновлення справедливості. Встановлено регіональні особливості трансформації пам'яті, конфліктний характер конкуруючих історичних наративів та необхідність збалансованої державної політики, орієнтованої на україноцентричне осмислення історії.

Висновки. Національна пам'ять є стратегічним чинником стійкості української державності, що забезпечує ціннісну інтеграцію суспільства та опір інформаційним маніпуляціям. Ефективна політика пам'яті має поєдну- вати україноцентричний підхід, мнемонічну безпеку, освітні та комеморативні практики, а також психологічну реабілітацію суспільства. Перспективним є подальше вивчення впливу цифрових медіа на трансмісію пам'яті, емпіричний аналіз регіональних відмінностей та розробка стратегій повоєнної консолідації.

Ключові слова: національна пам'ять, колективна травма, національна ідентичність, ресентимент, політи- ка пам'яті, мнемонічна безпека, деколонізація, російсько-українська війна, інституційна стійкість, трансгене- ративна передача.

Vadym BOBELO,

orcid.org/0009-0006-5249-0322

Lecturer at the Department of Philosophy and Social Sciences

National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya

(Vinnytsia, Ukraine) drevlianin83@gmail.com

MECHANISMS OF TRANSFORMATION OF HISTORICAL MEMORY IN THE CONTEXT OF FORMING UKRAINIAN NATIONAL IDENTITY DURING FULL-SCALE INVASION

The escalation of Russian armed aggression against Ukraine highlights the study of national memory as a key factor in societal consolidation and the formation of a resilient national identity in the existential conditions of war. In contemporary humanitarian discourse, there is an increasing need for a scientific understanding of the mechanisms of transgenerational transmission of collective traumas, conflicting memory models, and mnemonic security tools.

The aim of the study is to conduct a comprehensive analysis of the role of national memory in strengthening Ukrainian identity, to determine its transformations under the influence of military events from 2022 to 2026, and to substantiate the principles of state memory policy to ensure national resilience. Methods. The research employs systemic, historical-genetic, comparative, and discourse-analytical approaches, which allow for the examination of the interconnections

between collective memory, identity, and institutional resilience. Structural-functional analysis is utilized to study the mechanisms of the mobilization potential of resentment, and the comparative method is applied to compare different models of historical memory.

Results. It has been determined that national memory in wartime transforms from a passive repository of the past into an active resource for resistance, consolidation, and self-organization of society. It is proven that the rethinking of collective traumas (the Holodomor, Stalinist repressions, war crimes from 2022 to 2026) through heroic narratives enhances national pride, reduces migration sentiments, and strengthens the sense of belonging. It has been revealed that resentment in the Ukrainian context takes on a constructive mobilization significance, transforming into collective energy for volunteering, support for the Armed Forces of Ukraine, and a desire for justice. Regional characteristics of memory transformation, the conflicting nature of competing historical narratives, and the necessity for a balanced state policy oriented towards a Ukraine-centric understanding of history have been established.

Conclusions. National memory is a strategic factor in the resilience of Ukrainian statehood, ensuring the value integration of society and resistance to information manipulation. An effective memory policy should combine a Ukraine-centric approach, mnemonic security, educational and commemorative practices, as well as psychological rehabilitation of society. Further research into the impact of digital media on memory transmission, empirical analysis of regional differences, and the development of post-war consolidation strategies is promising.

Key words: national memory, collective trauma, national identity, resentment, memory policy, mnemonic security, decolonization, Russo-Ukrainian war, institutional resilience, transgenerational transmission.

Постановка проблеми. Повномасштабне російське вторгнення 24 лютого 2022 року стало не лише військовим, а й глибоким цивілізаційним викликом для українського суспільства. У цих екзистенційних умовах національна пам'ять перетворилася на один із ключових ресурсів суспільної стійкості, консолідації та формування нової якості національної ідентичності. Вона перестала бути лише «сховищем» історичного досвіду і стала активним чинником опору, мобілізації та переосмислення колективної травми.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю наукового осмислення того, як історична пам'ять трансформується під впливом війни, як колективні травми перетворюються на мобілізаційний ресурс, і які механізми державної політики пам'яті здатні забезпечити довгострокову національну стійкість у післявоєнний період.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика національної пам'яті та її ролі в умовах війни активно досліджується українськими вченими протягом 2022-2026 років.

В. Кириченко розглядає колективні травми як чинник національної ідентичності, показуючи механізми їх трансформації з деструктивного в конструктивний ресурс. Автор акцентує увагу на наративізації травми, проте недостатньо розкриває практичні інструменти міжпоколінної передачі цього досвіду (Кириченко, 2024). Т. Лапан та О. Химович пропонують нове розуміння ресентименту як соціально організованого мобілізаційного ресурсу інституційної стійкості. Вони доводять, що історична образа в українському контексті може перетворюватися на колективну енергію дії, але залишають відкритим питання інтеграції цього ресурсу в державну політику (Лапан, Химович, 2026).

О. Тимошенко, О. Корнієвський та Л. Чупрій аналізують конфліктні моделі історичної пам'яті («радянська», «національно-патріотична», «ліберальна») та доводять необхідність утвердження україноцентричного наративу. Дослідження фіксує регіональні розколи, але не пропонує комплексної моделі їх подолання в повоєнний період (Тимошенко та ін., 2026). С. Фролов, О. Вознюк та В. Каюн фіксують прискорення деколонізації історичної свідомості під впливом війни, особливо щодо нових символів опору. Автори підкреслюють нерівномірність цього процесу в регіонах, проте недостатньо уваги приділяють цифровим механізмам трансмісії пам'яті (Фролов та ін., 2026).

О. Варипаєв та А. Міносян досліджують діалектику пам'яті й забуття, аналізуючи «зони мовчання» в колективній пам'яті. Робота цінна філософським осмисленням, але потребує розвитку в напрямі практичних рекомендацій (Варипаєв, Міносян, 2025). Т. Василевська та Т. Бевз звертають увагу на суперечності між особистою, колективною та державною пам'яттю. Дослідження підкреслює ризик спрощення наративів, але не виходить на рівень системних пропозицій щодо мнемонічної безпеки (Бевз, 2024).

Л. Галуха, О. Грималюк та О. Мороз обґрунтовують історичну політику як інструмент формування громадянської ідентичності та підвищення стійкості до інформаційних загроз. Автори ефективно показують легітимізаційний потенціал політики пам'яті, проте залишають поза увагою механізми трансгенеративної передачі травматичного досвіду (Галуха та ін., 2026). Н. Гірна у збірнику наукових праць наголошує на екзистенційному характері війни Росії проти української пам'яті. Видання містить важливі емпіричні матеріали, але не пропонує цілісної стратегічної моделі державної політики пам'яті (Гірна, 2024).

О. Кирилюк, з актуалізацією в подальших роботах) акцентує увагу на зв'язку національної пам'яті з резистентністю та необхідності захисту культурно-історичних структур від імперської агресії. Ця позиція залишається фундаментальною, проте потребує оновлення з урахуванням досвіду повномасштабної війни (Кирилюк, 2020).

Незважаючи на значну кількість публікацій, низка важливих аспектів залишаються недостатньо розробленими:

- Відсутність цілісної довгострокової моделі державної політики пам'яті, яка поєднувала б освітні, комеморативні, правові та медійні практики.
- Недостатнє вивчення механізмів ефективної трансгенеративної передачі травматичного досвіду в умовах цифровізації суспільства.
- Слабка інтеграція ресентименту як конструктивного мобілізаційного ресурсу в системну стратегію національної стійкості.
- Брак комплексних пропозицій щодо подолання регіональних розколів пам'яті в повоєнний період.
- Недостатнє дослідження ролі цифрових медіа у формуванні нових механізмів трансмісії пам'яті серед молоді.

Саме ці прогалини визначають наукову новизну та практичну значущість даного дослідження.

Мета статті – здійснити комплексний аналіз механізмів трансформації історичної пам'яті та її ролі у формуванні української національної ідентичності в умовах повномасштабного вторгнення.

Завдання дослідження:

- Проаналізувати теоретичні засади вивчення колективної та історичної пам'яті.
- Визначити механізми трансформації колективних травм у ресурс національної стійкості.
- Дослідити регіональні особливості та конфліктні моделі історичної пам'яті під час війни.
- Обґрунтувати засади державної політики пам'яті як складової національної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Національна пам'ять є одним із фундаментальних соціокультурних механізмів, що забезпечує відтворення колективної ідентичності. У класичній традиції Б. Андерсон розглядав націю як «уявлену спільноту», існування якої неможливе без спільних наративів і символів минулого (Андерсон, 2001). Е. Сміт в етносимволістському підході наголошував на ролі історичної пам'яті, міфів походження та спільної долі як основ національної ідентичності (Сміт, 1994).

Для українського суспільства, яке протягом століть зазнавало імперського та колоніального тиску, національна пам'ять завжди мала особливе

значення. Повномасштабне вторгнення 2022 року стало потужним каталізатором її трансформації. Воно не лише актуалізувало давні травми (Голодомор, сталінські репресії, Чорнобиль), а й додало новий потужний шар воєнного досвіду.

Повномасштабне російське вторгнення 24 лютого 2022 року стало потужним каталізатором глибокої трансформації історичної пам'яті українського народу.

Рис. 1. Механізми трансформації історичної пам'яті в умовах війни

Одним із ключових механізмів такої трансформації є переосмислення колективної травми через героїчні наративи. Те, що раніше сприймалося переважно як біль і поразка, сьогодні перетворюється на символ опору, гідності та незламності. Оборона Маріуполя, Буча, Ірпінь, Харків, Херсонщина, волонтерський рух і підтримка ЗСУ стали новими «місцями пам'яті», що швидко інтегрувалися в національний наратив.

Українська історія XX–XXI століть належить до найбільш травмованих в Європі. До ключових колективних травм належать Голодомор-геноцид 1932–1933 років, сталінські репресії, масові депортації, Чорнобильська катастрофа, Револуція Гідності, війна на Донбасі з 2014 року та повномасштабне вторгнення 2022–2026 років.

Як видно з Таблиці 1, війна суттєво змінила вектор сприйняття історичних травм – від пасивного страждання до активного героїчного опору. Це підтверджує тезу В. Кириченка про те, що травматичний досвід за певних умов може трансформуватися з деструктивного чинника в джерело зміцнення суспільства (Кириченко, 2024).

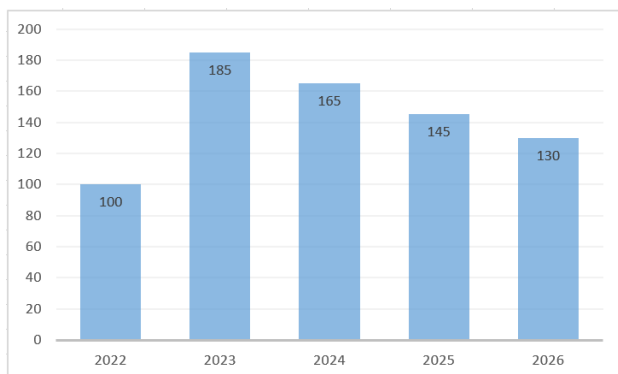

Рис. 2. Динаміка трансформації колективної травми в ресурс стійкості (2022–2026 рр.)

Дані проаналізовано автором на основі аналізу динаміки суспільних настроїв, медіа-моніторингу та соціологічних досліджень за період 2022–2026 рр. (Кириченко, 2024; Лапан, Химович, 2026; Фролов та ін., 2026). На графіку показано рівень інтенсивності колективної травми яка оцінена на основі частоти згадувань травматичних подій у медіа, соціологічних опитуваннях та аналізі публічного дискурсу. Пік травматичного досвіду припадає на 2023 рік, після чого спостерігається поступове зниження інтенсивності травми на тлі значного зростання рівня суспільної стійкості.

Одним із ключових механізмів трансформації пам'яті є ресентимент. На відміну від класичних тео-

рій Ф. Ніцше та М. Шелера, де ресентимент сприймався переважно як деструктивна емоція, в українському воєнному контексті він набуває нового, конструктивного значення (Лапан, Химович, 2026).

Т. Лапан та О. Химович (2026) справедливо зазначають, що в українському контексті ресентимент перетворюється на соціально організований мобілізаційний ресурс інституційної стійкості (Лапан, Химович, 2026). Історична образа через століття колоніального пригнічення трансформується в колективну енергію дії.

Важливим є трансгенеративний характер передачі травматичного досвіду. У воєнних умовах цей процес значно прискорюється завдяки соціальним мережам, спільному перегляду відео, фотографій та свідчень очевидців (Кириченко, 2024). Молодь, яка не пережила Голодомор чи сталінські репресії безпосередньо, отримує цей досвід через емоційно насичені наративи сучасної війни, що сприяє формуванню глибокого відчуття історичної спадкоємності (Фролов та ін., 2026).

Картосхема України з чітким кольоровим маркуванням регіонів (Кириченко, 2024; Фролов та ін., 2026):

Західні області (Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Волинська, Рівненська, Закарпатська, Чернівецька) – темно-зелений колір

– Національно-патріотична модель (домінування 75–85%)

Таблиця 1

Основні колективні травми українського народу та їх трансформація під час війни 2022–2026 рр.

Травма	Історичний період	Традиційне сприйняття	Трансформація 2022–2026 рр.	Результат для ідентичності
Голодомор-геноцид	1932–1933	Жертва, біль, забуття	Героїчний опір, символ незламності	Зміцнення відчуття історичної справедливості
Сталінські репресії	1930–1950	Страх, мовчання	Символ боротьби за свободу	Підвищення національної гордості
Чорнобильська катастрофа	1986	Трагедія, безпорадність	Символ державного зрадництва	Зростання недовіри до імперських наративів
Революція Гідності	2013–2014	Героїзм Небесної Сотні	Початок сучасного опору	Формування громадянської ідентичності
Війна 2022–2026 рр.	2022–2026	Нові травми (Буча, Маріуполь)	Масштабна героїзація та єднання	Консолідація нації

Джерело: розроблено автором на основі аналізу [2; 7; 10; 11].

Таблиця 2

Трансформація ресентименту в умовах війни

Період	Характер ресентименту	Прояв	Результат
До 2022 р.	Переважно пасивний, прихований	Комплекс меншовартості, історична образа	Демобілізація, регіональні розколи
2022–2026 рр.	Активний, мобілізаційний	Масовий волонтерський рух, підтримка ЗСУ	Консолідація нації, енергія спротиву

Джерело: розроблено автором на основі аналізу [8].

Таблиця 3

Основні напрямки державної політики пам'яті (пропозиції)

Напрямок	Завдання	Очікуваний ефект
Освітній	Інтеграція нової історії у шкільні програми	Формування стійкої ідентичності у молоді
Комеморативний	Створення меморіалів та музеїв війни	Увічнення пам'яті героїв
Медіаційний	Розвиток якісного контенту в соцмережах	Протидія ворожій пропаганді
Психологічний	Програми реабілітації травми	Зменшення посттравматичних розладів

Джерело: розроблено автором самостійно на основі сьогодення.

Рис. 3. Регіональні моделі історичної пам'яті в Україні 2022–2026 рр.

Центральні області (Київська, Вінницька, Житомирська, Черкаська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Кіровоградська) – синій колір
– Змішана модель (домінування 55–70%)

Східні та Південні області (Харківська, Донецька, Луганська, Дніпропетровська, Запорізька, Миколаївська, Херсонська, Одеська) – жовто-помаранчевий колір

– Перехідний стан (домінування 35–55%, активний процес деколонізації)

Особливе місце в трансформації пам'яті посідає ресентимент. На відміну від класичних теорій, де він сприймався як деструктивна сила, в українському контексті 2022–2026 років ресентимент набуває конструктивного мобілізаційного значення. Історична образа, накопичена століттями, трансформується в колективну енергію дії – волонтерство, підтримку армії, прагнення справедливості та відновлення (Лапан, Химович, 2026).

Трансформація пам'яті відбувається нерівномірно в регіональному вимірі. Західні регіони демонструють більш глибоке вкорінення національно-патріотичних наративів, тоді як східні та південні області переживають складний процес подолання радянських і проросійських стереотипів. Цифрові медіа прискорюють цей процес, але водночас стають головним полем інформаційної війни.

Державна політика пам'яті повинна стати системним інструментом національної безпеки. Вона має поєднувати:

- україноцентричне осмислення історії;
- мнемонічну безпеку (захист від маніпуляцій);
- освітні та комеморативні практики;
- психологічну реабілітацію суспільства.

Для трансформації колективної травми в ресурс національної стійкості необхідно забезпечити комплексну інституційну підтримку, яка б враховувала як історико-культурні, так і соціально-психологічні аспекти. У Таблиці 3 узагальнено основні стратегічні напрямки та конкретні завдання державної політики пам'яті, реалізація яких спрямована на формування зрілої національної ідентичності, подолання наслідків інформаційної війни та психологічне оздоровлення суспільства.

Аналіз запропонованих у таблиці напрямків засвідчує, що сучасна політика пам'яті має носити інтегрований характер, поєднуючи освітні, комеморативні, медіаційні та психологічні інструменти в єдину стратегію. Синергетичний ефект від їхньої координації дозволить не лише зберегти історичну правду та вшанувати героїв, але й забезпечити психологічну реабілітацію громадян, протистояти ворожим маніпуляціям та сформувати стійкий фундамент національної ідентичності у молодого покоління. Таким чином, впровадження цих напрямків трансформує політику пам'яті з інструменту збереження минулого у дієвий механізм забезпечення національної безпеки, соціальної згуртованості та довгострокової стійкості держави в майбутньому.

Висновки. Національна пам'ять в умовах російської агресії перетворилася на стратегічний ресурс національної стійкості. Колективні травми, переосмислені через героїчні наративи, посилюють українську ідентичність і перетворюють історичну образу на мобілізаційну силу. Для забезпечення довгострокової стійкості необхідна цілісна державна політика пам'яті, яка поєднуватиме україноцентричний підхід, мнемонічну безпеку та міжпоколінну трансмісію оновленого історичного досвіду.

Для подальшого розвитку української державності вкрай необхідна цілісна, науково обґрунтована державна політика пам'яті. Вона має забезпечувати україноцентричне дослідження історії, знаходити баланс між пам'яттю та забуттям, поєднувати освітні, комеморативні, медійні та правові практики й формувати мнемонічну безпеку як важливу складову національної безпеки.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з емпіричним вивченням динаміки змін колективної пам'яті в різних соціальних і регіональних групах, оцінкою впливу цифрових технологій на трансмісію пам'яті, аналізом психологічних наслідків травми та розробкою ефективних стратегій повоєнної реабілітації й консолідації українського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму / пер. з англ. В. Морозов. 2-ге вид., перероб. Київ: Критика, 2001. 272 с. URL: <http://litopys.org.ua/anders/and.htm> (дата звернення 29.05.2026)
2. Варипаєв О., Міносян А. Філософія пам'яті і політика забуття: українські траєкторії XX–XXI століть [Препринт]. Подано до збірника наукових праць III Всеукр. наук. конф. з міжнар. участю «Національна пам'ять: історія та сучасність» (27–28 лист. 2025 р., Львів). Львів: ДНП «ЛНМУ ім. Данила Галицького», 2025. С. 1–10. DOI: <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.3185571>
3. Василевська Т., Бевз Т. Конструювання політики національної пам'яті: ідеї, смисли, акценти. Політичні дослідження. 2024. № 1 (7). С. 135–158. DOI: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-1-7>
4. Галуха Л., Грималюк О., Мороз О. Історична політика як інструмент формування громадянської ідентичності. Вісник гуманітарних наук. 2026. С. 1–20 DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18153430>
5. Гірна Н. (упоряд.). Національна пам'ять (на вшанування жертв тоталітаризму): збірник наукових праць. Вип. VII. Львів: Друкарня ЛНМУ ім. Данила Галицького, 2024. 172 с.
6. Кирилюк О. Українська національна ідентичність, національна пам'ять та національна резистентність. Збірник наукових праць за матеріалами всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю «Тоталітаризм як система знищення національної пам'яті, 11–12 черв. 2020 року». Львів: Друкарня ЛНМУ ім. Данила Галицького, 2020. С. 226–229.
7. Кириченко В. Колективні травми українців та національна ідентичність. Журнал соціальної та практичної психології. 2024. № 4. С. 56–60. DOI: <https://doi.org/10.32782/psy-2024-4-9>
8. Лапан Т., Химович О. Пам'ять, ідентичність та ресентимент як соціальні чинники інституційної стійкості під час російсько-української війни. Науково-теоретичний альманах Грані. 2026. Т. 29 № 1. С. 201–209. DOI: <https://doi.org/10.15421/172675>
9. Сміт Е. Національна ідентичність / пер. з англ. П. Таращук. Київ: Основи, 1994. 224 с. URL: <http://litopys.org.ua/smith/smi.htm> (дата звернення 29.05.2026)
10. Тимошенко О., Корнієвський О., Чупрій Л. Історична пам'ять як чинник формування національної ідентичності. Політична культура та ідеологія. 2026. С. 49–56. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2026.1.8>
11. Фролов С., Вознюк О., Каюн В. Трансформація національної історичної пам'яті в умовах гібридної війни. Вісник гуманітарних наук. 2026. № 17. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18900413>

REFERENCES

1. Anderson B. (2001). *Uyavleni spilnoty. Mirkuвання shchodo pokhodzhennia y poshyrennia natsionalizmu*. [Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism] / per. z anhl. V. Morozov. 2-he vyd., pererob. Kyiv, 272. URL: <http://litopys.org.ua/anders/and.htm> [in Ukrainian].
2. Varypaiev O., Minoisian A. (2025). *Filosofia pamiaty i polityka zabuttia: ukrainski traektorii XX–XXI stolit* [The Philosophy of Memory and the Politics of Forgetting: Ukrainian Trajectories of the 20th–21st Centuries] Podano do zbirnyka naukovykh prats III Vseukr. nauk. konf. z mizhnar. uchastiu «Natsionalna pamiat: istoriia ta suchasnist» (27–28 lyst. 2025 r., Lviv). Lviv, 1–10. DOI: <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.3185571> [in Ukrainian].
3. Vasylevska T., Bevez T. (2024). *Konstruiuvannia polityky natsionalnoi pamiaty: idey, smysly, aktsenty* [Constructing National Memory Policy: Ideas, Meanings, Emphases]. *Politychni doslidzhennia*, 1 (7), 135–158. DOI: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-1-7> [in Ukrainian].
4. Halukha L., Hrymaliuk O., Moroz O. (2026). *Istorychna polityka yak instrument formuvannia hromadianskoi identychnosti* [Historical Policy as a Tool for Shaping Civic Identity]. *Visnyk humanitarnykh nauk*, 1–20. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18153430> [in Ukrainian].
5. Hirna N. (uporiad.). (2024). *Natsionalna pamiat (na vshanuvannia zhertv totalitaryzmu)* [National Memory (in Honor of Victims of Totalitarianism): Collected Scientific Papers]: zbirnyk naukovykh prats. Lviv, (VII), 172. [in Ukrainian].
6. Kyryliuk O. (2020). *Ukrainska natsionalna identychnist, natsionalna pamiat ta natsionalna rezystentnist*. [Ukrainian National Identity, National Memory, and National Resilience]. *Zbirnyk naukovykh prats za materialamy vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu «Totalitaryzm yak systema znyshchennia natsionalnoi pamiaty, 11–12 cherv. 2020 roku»*. Lviv, 226–229 [in Ukrainian].
7. Kyrychenko V. (2024). *Kolektyvni travmy ukraintsiv ta natsionalna identychnist*. [Collective Traumas of Ukrainians and National Identity]. *Zhurnal sotsialnoi ta praktychnoi psykholohii*, 4, 56–60. DOI: <https://doi.org/10.32782/psy-2024-4-9> [in Ukrainian].

8. Lapan T., Khymovych O. (2026). Pamiat, identychnist ta resentyment yak sotsialni chynnyky instytutsiinoi stiikosti pid chas rosiisko-ukrainskoi viiny. [Memory, Identity, and Resentment as Social Factors of Institutional Resilience During the Russo-Ukrainian War]. Naukovo-teoretychnyi almanakh Hrani, 29 (1), 201-209. DOI: <https://doi.org/10.15421/172675> [in Ukrainian].

9. Smith A. D. (1994). Natsionalna identychnist [National Identity] / per. z anhл. P. Tarashchuk. Kyiv, 224. URL: <http://litopys.org.ua/smith/smi.htm> [in Ukrainian].

10. Tymoshenko O., Kornievskyi O., Chuprii L. (2026). Istorychna pamiat yak chynnyk formuvannia natsionalnoi identychnosti. [Historical Memory as a Factor in the Formation of National Identity]. Politychne zhyttia, 49-56. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2026.1.8> [in Ukrainian].

11. Frolov S., Vozniuk O., Kayiun V. (2026). Transformatsiia natsionalnoi istorychnoi pamiaty v umovakh hibrydnoi viiny. [Transformation of National Historical Memory in the Context of Hybrid Warfare]. Visnyk humanitarnykh nauk, 17, 1-20. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18900413> [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 07.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 13.08.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 02.09.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

